

Komentar in karta: 3/76

SLA V765a(b).02 'žrd'

Mojca Kumin Horvat

1. Gradivo

Za pomen 'dolg, debelejši lesen drog, ki se vzdolžno položi na vrh s senom, snopi naloženega voza in na obeh koncih priveže, da je tovor trdneje nameščen', knj. *žrd* (*r̄*), je med zapisanimi odgovori najpogostejši leksem *žrd*, enkrat je zapisana še istokorenska tvorjenka *ožrd*. Na robu slovenskega jezikovnega prostora je izpričana glasovna različica *žrl*. Prav tako redek je leksem *štanga*, drugi leksemi so enkratnice. Vprašanje V765a(b) spada med gramatična vprašanja, tj. med reflekse sonantnega *r*, zato za večino točk leksični odgovor za *žrd* ni zapisan.

V T204 je v opombi zapisano, da za kartirani pomen nimajo besede.

2. Morfološka analiza

žrD < *žbrd-b *'drog v plotu' ($D \geq l$ v T020, T022–T026, T166, T195) (Furlan 2011: 51–52)

ožrd < **o(b)-žbrd-b* ← **o(b)-* 'ob, pri, okoli' + *žbrd-b

drog < *drog-b 'drog'

štanga < **(štang)-a* ← nem. *Stange* 'drog'

ranta < **(rant)-a* ← bav. nem. *Rante* 'palica', nem. *Rante* 'letva'

jubal < **(jubal)-b* ← furl. *jubal* 'drog'

3. Posebnosti kartiranja

Kot enkratnice so kartirani leksemi *jubal* v T063, *drog* v T363 in *ranta* v T410.

Kot enkratnica z *-žrd* je kartiran leksem *ožrd* v T360.

Kot nerelevanten je kartiran odgovor *žlajdra* v T410.

S simbolom za »ni poimenovanja« je kartiran odgovor v T204.

Z izogloso je na karti označena premena *-d > -l* v leksemu *žrd* v T020, T022–T026, T166 in T195.

4. Uporabljena dodatna literatura

Furlan 2011

5. Primerjaj

SLA: /; OLA: 824, 940; ALE: /; SDLA-SI: /; ALI: /; ASLEF: /; HJA: /; LinGeH: /; ÚMNYA: /

6. Etnološka osvetlitev

Žrd je do osem metrov dolg drog iz smrekovega, jelovega, borovega, tudi jelševega lesa s povsem obsekanimi vejami. Kmetovalci so ga uporabljali kot zgornjo vzdolžno povezovalno oporo na lojtrnik naloženega sena ali žitne slame. Z vrvmi, verigami, ponekod tudi s srobotom so žrd na obeh koncih povezovali z vozom, da so utrdili naloženo breme in s tem zmanjšali možnost, da bi se med vožnjo tovor raztresal ali celo zvrnil. S povečano skrbjo za krmo se je uporaba žrdi splošno uveljavila zlasti pri prevozu z bolj oddaljenih in strmih travnikov. Ponekod so žrd uporabljali tudi kot hodno oporo pri polaganju sena ali drugih pridelkov v kozolec.

Pred prvo uporabo so sveže posekanemu deblu čimbolj oklestili veje in po možnosti tudi lubje, ki se je sicer sčasoma povsem odluščilo samo – uporaba suhe žrdi brez skorje je bila namreč lažja in tudi njena trajnost se je občutno podaljšala. Ponekod so za žrd uporabljali tudi starejše, za druge namene neuporabne drogeve – v Spodnji Savinjski dolini so npr. za žrdi uporabljali tudi odslužene hmeljevke.

Prvi je o uporabi žrdi na vozovih, naloženih s senom, poročal in jih upodobil Janez Vajkard Valvasor.

Prim.: Ložar 1944; Novak 1960; Novak 1970; SEL 2004

7. Skica

